

Negyedéves előrejelzés a magyar gazdaságra

2007 tél

Negyedéves előrejelzés a magyar gazdaságra

2007 tél

Az elemzést készítették:

Erdős Szabolcs, Gáspár Pál, Oszlay András (szerk.), Pellényi Gábor, Sass Magdolna

Az elemzéshez használt adatbázis 2008. január 18-án zárult le.

Céginformáció

Az ICEG European Center független gazdaságkutató intézet, amely Kelet- és Közép-Európa gazdasági folyamatait elemzi. Tudományos kutatásokat folytat, elemzéseket és előrejelzéseket készít, továbbá tanácsadással és rendezvények szervezésével foglalkozik. Tagja számos nemzetközi kutatási hálózatnak, illetve több hálózatot maga koordinál. További információt az intézet honlapján olvashat: www.icegec.hu.

Kapcsolat

ICEG European Center, 1118 Budapest, Dayka Gábor u. 6/B. Tel.: (1) 248 1160. Fax: (1) 319 0628. E-mail: office@icegec.hu.

Nyilatkozat

E kiadvány tájékoztató célt szolgál. Nem tekinthető ajánlatnak vagy tanácsadásnak bármely befektetési döntéssel kapcsolatban. Az ICEG European Center és a kiadvány szerzői nem tartoznak felelősséggel sem a kiadványban szereplő információk pontosságáért, teljességéért és megbízhatóságáért, sem a kiadvány használatán alapuló üzleti döntésből származó bármilyen következményért. A kiadvány tartalma előzetes értesítés nélkül változhat.

Tartalomjegyzék

Összefoglaló	4
Globális és regionális trendek	6
Gazdasági növekedés	9
Monetáris kondíciók	12
Államháztartás	15
A külső egyensúlyi folyamatok	19
Munkapiac	21
Aktuális téma	23

Összefoglaló

Lassuló, de továbbra is erős világgazdasági növekedés – magasabb kockázatokkal

A világgazdasági konjunktúra lassú kifutása még kedvező külső környezetet teremt a magyar gazdaság számára, felerősödtek ugyanakkor azok a kockázatok, melyek egy éles lassulás, vagy akár egy recesszió képét vetítik előre. A magas olajárak mellett, melyek a geopolitikai feszültségeket is erősítik ilyen az amerikai piacon továbbgyűrűző pénzügyi válság, melynek eszkalálódása Európát is fenyegetheti. A puha landolásnak ugyan továbbra is jó esélye van, de a Magyarországhoz hasonló kis, nyitott gazdaságoknak fel kell készülniük a pénzpiacok, és esetlegesen a reálgazdasági folyamatok volatilitásának növekedésére is.

Végéhez ért a belföldi kereslet erős lassulásának szakasza – lassú, elhúzódó élénkülés várható, miközben a nettó export növekedési hozzájárulása csökkenő lesz

2007 harmadik negyedévében a GDP éves növekedése tovább lassult az amúgy is kirívóan alacsony második negyedévi ütemről. A háttérben azonban már az államháztartási megszorító lépések kiváltotta lassulás erős szakaszának vége bontakozik ki: erősödő készletfelhalmozás, lassan felívelő beruházások, mérséklődő visszaesés a lakossági fogyasztásban. Egyidejűleg azonban az import növekedési üteme is élénkült és megközelítette az exportét, amely a külső konjunktúra kifutását követően némileg alacsonyabb. A 2007. évi 1,6%-os GDP-bővülést 2008-ban 2,5%-os növekedés követheti, melyben mind erőteljesebb lesz a belföldi kereslet növekedési hozzájárulása, a nettó exporté azonban csökkenővé válik.

A leginkább exogén hatások miatt visszaerősödő infláció magas szinten való beragadása miatt elodázódik a monetáris lazítás

A negyedik negyedév kellemetlen hozadéka volt, hogy a szárnyaló világpiacon energia- és élelmiszerárak következtében a fogyasztói árak szeptembertől várt süllyedése helyett az éves indexek visszakúsztak 7% fölé, s az év átlagában végül 8%-ot ért el a fogyasztói árak emelkedésének mértéke. Ezenközben azonban a maginflációs körbe tartozó termékcsoportokban is leállt a defláció, ami károsan befolyásolhatja az inflációs várakozásokat is. A 2008 elejétől várható további hatósági áremelések következtében az év első negyedévében a 7% feletti éves értékek lesznek jellemzőek, így a második negyedévtől meginduló – eleinte lassú, később kissé gyorsuló – defláció ellenére 2008 átlagában a fogyasztói árak 5,4%-os emelkedése várható. Mindez egyelőre a további kamatcsökkentés elodázásával jár; a jelenlegi környezetben a jegybank aligha fog lazítani 2008 második negyedéve előtt. Ha azonban a nemzetközi pénzpiacok volatilitása nem emelkedik számottevően és 2008 második felében a defláció kibontakozhat, akkor az év végére elképzelhető a 6,5%-os jegybanki alapkamat.

Rövidtávon szinte garatált az államháztartási egyensúly javulása, de a kiadási oldalt érintő érdemi reformok nélkül hosszabb távon már nem oly rózsás a kép

A várakozásokat is meghaladó bevétel-növekedésnek köszönhetően minden bizonnyal túlteljesült a 2007-re tervezett javulás az államháztartás egyenlegében: a hiány mértéke legfeljebb a GDP 6%-át érte el. Mi több, a bevételi tételekben mutatkozó hatások vélelmezhető tartósságának köszönhetően könnyen elérhetőnek tűnik a 2008. évre tervezett 4%-os hiány is. Aggódásra ad viszont okot, hogy a kiadási oldal javulása csak néhány elemében tekinthető tartósnak, más tételekben legjobb esetben is csak átmenetinek. A legszükségesebb kiadási oldali reformok viszont alig indultak még el, pedig ezek hiányában az egyenleg 2008-at követő további javulása már veszélybe kerülhet.

A gazdaság külső finanszírozási igényének csökkenése valamelyest kisebb a korábban vártnál, sőt, 2008-ban már nem várható további javulás

Egyre záródik a növekedési rés az export és az import között, így a kereskedelmi mérleg javulásának üteme csökkenőben van. Ugyanakkor mind az adósság, mind a közvetlen tőke utáni külföld felé való jövedelemátutalások stabilan növekednek, emiatt a külső finanszírozási igény csökkenése 2008-tól már nem folytatódik. A finanszírozás szerkezete továbbra is erősen az adósságjellegű tőkebeáramlás irányába tolódik, ami egyben a bruttó külföldi adósság további növekedésével is jár: ez 2008 végére már a GDP 100%-át is meghaladhatja.

Nem növekszik a munkapiaci aktivitás, és 2008-ban sem várható reálbérnövekedés

Bár a munkaerőpiacra vonatkozó statisztikákban itt-ott némi ellentmondás tapasztalható, egészében az áll legközelebb a valósághoz, hogy a magánszektorban többé-kevésbé stagnál, míg a közösségi szektorban csökken a foglalkoztatottság. Ugyanakkor azonban az aktív népesség száma is csökken, mert a szigorúbb nyugdíjjogosultsági szabályok miatt a munkakínálat is szűkül. Így a nyomott belföldi konjunktúra ellenére sem kell a munkanélküliség bővülésével számolni, sőt, a 2007. évi várhatóan 7,3%-os értékéről 2008-ra 7,1%-ra csökkenhet a munkanélküli ráta. A 4%-ot is meghaladó reálbércsökkenést követően 2008-ban sem várható növekedés, mert az 5% felettire várható nettó bérnövekedést a magas szinten beragadó infláció csaknem teljesen felemészti.

Fő makrogazdasági mutatók, 2005-2008

	2005	2006	2007e	2008e
GDP folyóáron (milliárd Ft)	22 055	23 757	25 300	26 800
GDP növekedés (változatlan áron, %)	4,1	3,9	1,6	2,5
- Lakossági fogyasztás	3,6	2,1	-2,2	0,5
- Közösségi fogyasztás	-0,1	6,6	-6,2	-2,1
- Bruttó állóeszköz-felhalmozás	5,3	-2,8	0,1	3,3
- Export	11,5	18,9	14,7	10,3
- Import	6,8	14,5	13,7	9,8
Éves átlagos infláció (%)	3,6	3,9	8,0*	5,4
Jegybanki alapkamat (év végén, %)	6,00	8,00	7,50*	6,50
Rövid hozamok (év végén, 3 hónapos állampapír, %)	5,94	7,90	7,45*	6,40
Hosszú hozamok (év végén, 10 éves állampapír, %)	6,97	6,71	7,08*	6,10
Forint / euró (éves átlag)	248,05	264,27	251,12*	254,79
Forint / euró (év vége)	252,73	252,30	253,35*	255,00
Államháztartási egyenleg ¹ / GDP (%)	-7,8	-9,2	-6,0	-4,0
Államadósság / GDP (%)	61,0	68,0	70,7	71,3
Külkeresk. mérleg / GDP ² (árúk és szolgáltatások, %)	-0,5	0,4	2,2	2,5
Külső finanszírozási igény / GDP ² (%)	-6,0	-5,7	-4,4	-4,6
Bruttó külföldi adósság / GDP ² (%)	76,5	94,2	98,4	100,5
Munkanélküliségi ráta (%)	7,2	7,5	7,3	7,1
Reál ULC (%)	2,5	1,2	1,3	0,3

Megjegyzés: e = előrejelzés (kivéve a *-gal jelölt tételek, melyek tények)

¹ ESA-95 szerinti egyenleg;

² Európában kifejezett adatokból képzett hányadosok

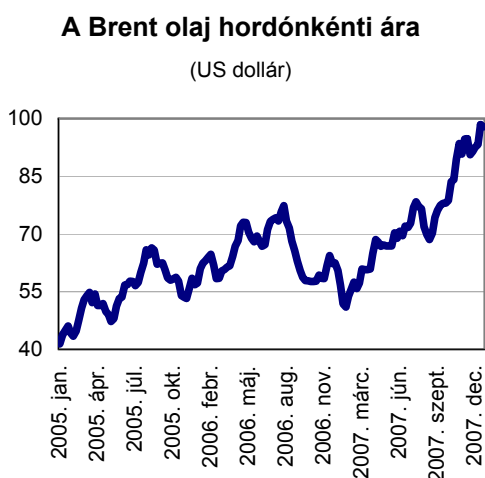
Forrás: KSH, MNB, PM, Eurostat és saját előrejelzések

Globális és regionális trendek

Az olajárak alakulása és az amerikai pénzügyi válság kérdőjelei továbbra is bizonytalanságot jelentenek a világgazdaság számára, az azonban bizonyosnak tűnik, hogy 2008-ban alapvetően a növekedési ütemek lassulásra kell felkészülni. Ennek ellenére a magyar gazdaság külső környezete továbbra is aránylag erős keresletet támaszt, de ezekhez magasabb kockázatok társulnak.

Általános kilátások és az olajár

A világgazdaság 2008-as kilátásainak megítélésében az elemzők és a nemzetközi szervezetek prognózisai tele vannak bizonytalansággal. Ennek egyik forrása az olajárak alakulása. Bár az energiaáraknak az egyes országok gazdasági kilátásainak változására gyakorolt hatása sokkal gyengébb, mint a '70-es vagy a '80-as években volt, figyelmen kívül továbbra sem hagyhatók. Az előrejelzések egy csoportja nem tartott kizártnak hordónként 100 dolláros nyersolajárát sem 2008-ban. Őket látszottak igazolni 2008 első napjainak történései. Ugyanakkor az olajár alakulása nagymértékben függ a másik bizonytalansági faktor, a piaci helyzet változásától, nevezetesen attól, hogy az USA-ból kiinduló jelzálogpiaci válságnak milyen további következményei lesznek az amerikai gazdaságra és a világgazdaságra nézve. Az alacsonyabb világgazdasági növekedési ütem ugyanis fékezően hathat az olaj iránti kereslet növekedésére, ami – a kínálati bizonytalanságokat okozó geopolitikai feszültségek mellett – elsősorban felelős az olajárak megugrásáért. Ennek alapján egyes elemzők szerint az olaj ára 2008 végén alacsonyabb lesz, mint 2008 elején.

Forrás: EIA

Az olajárak megugrása mellett új, de mechanizmusát tekintve hasonló jelenség az élelmiszerárak szárnyalása, amely szintén a megnövekedett kereslet következménye, s amelynek hatása kevésbé a növekedés visszafogásában, mint inkább a pénzügyi válság ütemének gyorsulásában érhető tetten. Ezt mutatja, hogy mind a fejlett, mind a feltörekvő országokban magasabb az infláció a jegybankok előrejelzéseinél. Ez utóbbiak számára komoly problémát jelenthet, hogy megtalálják az egyensúlyt a gazdasági visszaesés fékezése és az infláció felpörgésének megakadályozása között.

A nem-európai gazdasági centrumok

A 2008-as kilátásokat övező bizonytalanság másik forrása az, hogy az amerikai jelzálogpiaci válságnak milyen lesz az „utóélete”. Annak kicsi a valószínűsége, hogy a világgazdaság 2008-ban megússza jelentősebb gazdasági gyengülés nélkül. Az eddigi tapasztalatok alapján a bankrendszer problémái mélyítik a válságot. Októberben még úgy tűnt, hogy nincs további negatív következménye az amerikai jelzálogpiaci válságnak. Decemberre viszont világossá vált, hogy a vezető központi bankoknak cselekedniük kell, azonban a problémát nem tudták elhárítani, amit az amerikai bankok változatlanul magas kockázati prémiuma jelez. A magasabb kockázatot jelentő adósoknak nyújtott lakáshiteleket értékpapírokká „transzformáló” jelzálogbankok összeomlása nyomán nagy múltú és jönevű bankok és pénzügyintézetek kényszerültek jelentős veszteség leírására és arab illetve ázsiai befektetők bevonására – friss tőke biztosítása céljával. Látszólag ezzel megoldódott a probléma, azonban a pénzpiacot továbbra is a bizonytalanság léggömbje lengi.

be. Hozzájárul ehhez, hogy megszenvedte a válságot a nagy hitelminősítő intézetek reputációja is, amelyek reformját az IMF elengedhetetlennek nevezte. Amennyiben a bizalom nem áll helyre, úgy az amerikai gazdaság visszaesése tartóssá válhat, és magával ránthatja az európai és az ázsiai gazdaságot is, bár az OECD szerint az EU részleges „leválása” az amerikai gazdaságról jótékonyan mérsékli ezt a negatív hatást a kontinensen. Mint azt őszi előrejelzésünkben írtuk, az amerikai jelzálogpiac zavaraitól nem sújtott Kína (és kisebb mértékben India illetve Oroszország) segítheti a világgazdaság növekedési ütemének fenntartását, vagy legalábbis a visszaesés mérséklését, amennyiben az amerikai konjunktúra gyengülése tartós marad. Kína exportjában már nem annyira meghatározó az amerikai piac, mint néhány éve volt. A kínai kivitel gyorsan nő az európai és a feltörekvő piacokra illetve a fejlődő országokba. Ennél is fontosabb, hogy immár meghatározó a belső fogyasztás hozzájárulása a kínai gazdaság növekedéséhez, és a viszonylag alacsony költségvetési hiány lehetőséget teremt ennek dinamizálására is. Bár Kína nem veheti át a világgazdaság motorjának a szerepét az Egyesült Államoktól, de segíthet a lehetséges negatív hatások mérséklésében. A bizonytalanság érződik ugyanakkor az USA és Kína 2008-as gazdasági növekedésének előrejelzésében is: az IMF, az OECD valamint az Európai Bizottság prognózisai rendre 1,7-2%, illetve 10-10,7% között „szóródnak”.

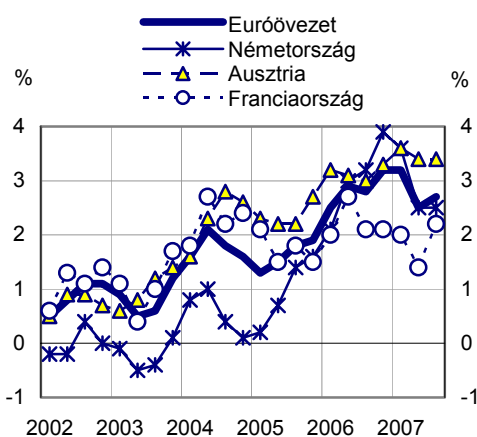
Európa

Az EU, illetve az euróövezet minden előrejelzés szerint lassabban fog növekedni 2008-ban (és 2009-ben is) mint 2007-ben, de hirtelen lassulásra azért nem kell számítani. Egyelőre nincsenek jelei annak, hogy az amerikaihoz hasonló jelzálog- és ingatlanpiaci problémák merülnének fel. Az ingatlanpiacok sebezhetősége Spanyolország, Írország, kisebb mértékben pedig Franciaország és Olaszország esetében merül fel. Az OECD decemberi előrejelzése szerint az egész EU-t tekintve a növekedési ütem akár 0,7 százalékponttal is alacsonyabb lehet, az IMF-nek és az Európai Bizottságnak az őszi derekán megjelent számai ennél még kisebb lassulást vetítettek előre. Az eddigi, a várakozásokhoz képest jobb adatok (pl. ipari termelés vagy a harmadik negyedéves növekedési adat) alapján azonban lehet, hogy az optimistább előrejelzések válnak majd be. A felfelé mutató inflációs és a lefelé mutató növekedési kockázatok között az Európai Központi Bank elnöke szerint a kamatemelés lehetősége megvan, de kamatot vágni biztosan nem fognak. Ugyanakkor a szakértők szerint az EKB az idén várhatóan nem változtat a 4%-os irányadó kamaton.

A magyar gazdaság külső környezetének alakulása szempontjából különösen fontos, hogy az euróövezet és az EU vezető gazdasága, Németország, növekedése is lassul 2008-ban. A belső kereslet növekedési hozzájárulása jelentős marad ugyan, azonban a lassuló világkereskedelmi bővülés és az erős euró nem hagyja érintetlenül a német kivitelt sem. Az Európai Bizottság valamivel 2% fölötti növekedést jelez előre, míg az OECD 2% alatti bővülésre számít (2008-ban 1,8%, 2009-ben 1,6%). Az előzetes német adatok inkább a 2% körüli bővülést valószínűsítik, ami jó hír a magyar gazdaság számára is. Franciaország esetében gyakorlatilag a 2007. évi ütemben nő a gazdaság az elkövetkező két évben is: 1,8–2% közötti előrejelzéseket közölnek a nemzetközi szervezetek. Itt már

Az euró-övezet és az EU-27 GDP-je

(éves növekedési ütem százalékban)

Forrás: Eurostat (szezonálisan kiigazított adatokból)

2007-ben lefékeződött a gazdaság a belső kereslet visszaesése miatt. Magyar szempontból kiemelten fontos még Ausztria és Olaszország gazdaságának alakulása is: előbbi esetében is csökken a növekedés üteme, azonban még így is az euróövezet átlaga felett lesz, 2,5% körül. Olaszországban a növekedési ütem jelentős csökkenése jellemzi majd 2008-at és 2009-et is: 1,3–1,6% közötti előrejelzéseket találunk.

Az új tagországokra vonatkozó prognózisok is a növekedési ütemek lassulását jelzik 2007-hez képest, az egész régióra vonatkozóan azonban még így is 5% felett marad a bővülés mértéke. Magyarország lehet a kivétel, ahol a 2007. évi „vérszfékezés” után magasabb növekedési ütem várható, ami azonban még így is jelentősen kisebb, mint a régió többi gazdaságának bővülése. A Világbank – a régiót is érintő – figyelmeztetése szerint a jelenlegi bizonytalan globális helyzetben a monetáris hatóságok „túlreagálhatják” a kockázatokat. Ennek az lehet a következménye, hogy a feltörekvő piacokra rövid idő alatt nagy mennyiségű többletlikviditás áramlik, ami viszont ezen piacokon vezethet buborékok kialakulásához – és kipukkanásához.

Oroszország gazdasági növekedése is lassul valamelyest. részben a belső gazdasági problémák, részben az esetleges olaj iránti keresletcsökkenés miatt. Azonban még így is meghaladhatja a 6%-ot a növekedés 2008-ban és valószínűleg 2009-ben is.

Gazdasági növekedés

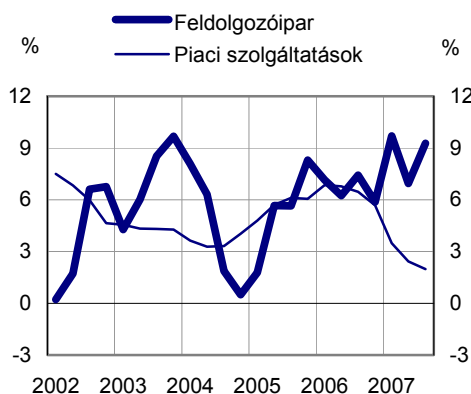
Noha a GDP bővülésének az egy évvel korábbi időszakhoz viszonyított üteme 0,9%-kal újabb mélypontot ért el a harmadik negyedévben, a negyedéves növekedési ütemek alapján úgy tűnik, hogy – néhány szektortól eltekintve – az erőteljes lassulási szakasz befejeződött. A belföldi kereslet fellendülése azonban elhúzódó és lassú lesz, miközben a külső kereslet dinamikája fékeződni fog. Az GDP 2007. évi 1,6%-os bővülését így 2008-ban mindössze 2,5%-os növekedés követheti majd.

Termelés

Termelési oldalról továbbra is a feldolgozóipar exportorientált ágazatai jelentik a gazdasági növekedés fő motorját, ami a mezőgazdasági és építőipari kibocsátás erőteljes visszaesése, valamint a szolgáltatások gyengélkedése mellett most csak arra volt elegendő, hogy a növekedési ütemet a pozitív tartományban tartsa. A külső kereslet vártnál kedvezőbb alakulása a harmadik negyedévben az exportértékesítés növekedésén keresztül segített a magas feldolgozóipari növekedési dinamika fenntartásában. A szolgáltatások körében azonban a lakossági fogyasztás alakulása következtében továbbra is gyenge a növekedés üteme, az építőiparban pedig az állami és lakossági beruházások csökkenése eredményezett további erős visszaesést. Ehhez járul az elsősorban a csapadékban rendkívül szegény nyár miatt bekövetkezett erőteljes kibocsátás-csökkenés a mezőgazdaságban.

Hozzáadott érték a versenyszektorban

(változás az előző év azonos időszakához képest)

Forrás: KSH (szezonálisan kiigazított adatokból)

A feldolgozóipari hozzáadott érték az egy évvel ezelőtti időszakhoz képest 9,3%-kal bővült a szezonális ingadozásoktól megtisztítva. Az októberi és novemberi ipari termelés adatok alapján a negyedik negyedévben továbbra is erős exportértékesítés jellemezte az ágazatot, mindenekelőtt a villamos gép- és műszergyártás alágat. Ugyanakkor a korábban rendkívül dinamikus növekedést mutató járműgyártás exportértékesítése erőteljesen lelassult, és az meglévő rendelésállomány is alacsonyabb, mint egy évvel korábban volt, ami előre vetíti az ágazatban keletkező hozzáadott-érték jövő évi fékeződését.

A piaci szolgáltatások alakulását továbbra is áthatja a belföldi kereslet gyengesége: mindössze 2%-os bővülés tapasztalható az előző év harmadik negyedévéhez képest (szezonálisan kiigazított idősből). A rövidtávú (negyedéves) növekedési dinamika ugyanakkor kissé már javult a harmadik negyedévben. Ez leginkább a szállítási teljesítmények, kisebb mértékben pedig a pénzügyi szolgáltatások élénkülésének köszönhető, mely elsősorban arra utalhat, hogy a vállalati szektor kezd túllendülni az államháztartási kiigazítás által teremtett dekonjunktúra mélypontján. Az inkább a lakossági fogyasztás által determinált kereskedelmi szolgáltatások ugyanakkor a harmadik negyedévben is stagnáltak még. A közösségi szolgáltatások visszaesése a harmadik negyedévben a rövidtávú növekedési ütemek alapján ugyan leállt, a magas tavalyi negyedik negyedévi bázis miatt azonban az éves növekedési ütem 2007. végén vélhetően a mostaninál (0,9%-os csökkenés szezonálisan kiigazított idősor alapján) jóval kedvezőtlenebb lesz.

Az építőipari kibocsátásban – a szektorban végbement kifehéredés ellenére – a visszaesés üteme gyorsulni látszik, az előző év azonos időszakához képest ennek mértéke a szezonális ingadozásokat kiszűrve immár 14,3%. A már rendelkezésre álló októberi és

novemberi építőipari termelési adatok arra utalnak, hogy a visszaesés a negyedik negyedévben tovább folytatódott, és a 2008-as kilátások sem javulók. Ha ugyanis a 4-es metró építésére kötött szerződésektől eltekintünk, akkor a szerződésállomány csökkenése is tovább folytatódott 2007 végén.

A mezőgazdaság kibocsátása az előző év azonos időszakához képest 16%-kal volt alacsonyabb a harmadik negyedévben, éven belül kumuláltan pedig 11%-os a visszaesés mértéke. Bár a szektor súlya mára alig haladja meg az 5%-ot a GDP-ben, egy ilyen fokú visszaesés az aggregált növekedési mutatóban is jelentősen érezteti hatását.

A negyedik negyedévben – részben már meglévő, havi adatokra alapozva – nem várható meglepetés: a külső kereslet által vezérelt feldolgozóipari növekedés még dinamikus lesz, a többi szektorban azonban stagnálás közeli állapot várható. 2008-ban a csak lassan magához térő belső kereslet mellett azzal is szembe kell nézni, hogy a külső kereslet dinamikája is gyengül. Az államháztartási kiigazítást megelőző növekedési pályához való visszatérés ideje tehát alaposan kitolódik, 2008-ban csak enyhébb javulás várható.

Felhasználás

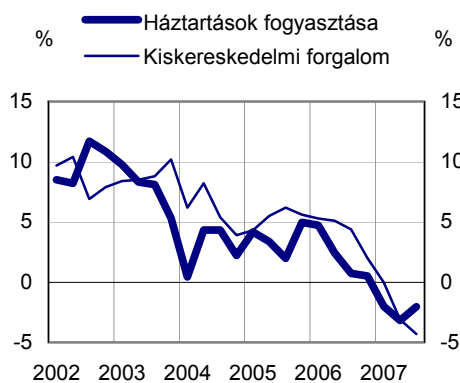
Lassuló ütemben ugyan, de a harmadik negyedévben is folytatódott a lakossági fogyasztás visszaesése, amely a szezonális ingadozások kiszűrésével az előző év azonos időszakához viszonyítva 2%-os mértéket ért el. A kiskereskedelmi forgalom október havi alakulása alapján lényegi javulás a negyedik negyedévben sem következhetett be. A pénzügyi számlák adatai alapján ugyan a lakossági fogyasztási hitelek ismét jelentősen bővültek, vagyis a lakosság további eladósodás árán is igyekszik fenntartani a korábbi fogyasztási színvonalát, de a további eladósodás mértéke erősen behatárolt. A fogyasztói bizalom indexe a negyedik negyedéves felmérések alapján ugyanakkor mélypontjához érkezett, vagyis nem várható, hogy élénk fogyasztás-bővülés induljon meg 2008-ban. A magasabb infláció, az erős foglalkoztatási bizonytalanságok (egy közelmúlt-beli felmérés szerint a magyar munkavállalóknak csak 30 %-a érzi biztosnak a jelenlegi állását) a jelentős 2007. évi reáljövedelem-csökkenéssel párosulva alaposan lerontotta a magyar háztartások kilátásait, ami csak igen mérsékelt fogyasztás-bővülést valószínűsít. Számításaink szerint 2007-ben alakossági végső fogyasztás 2,2%-os visszaesése következhetett be, míg 2008-ban mindössze 0,5%-os növekedés várható.

A közösségi fogyasztás negyedévről negyedévre meglehetősen hektikusan alakul, a harmadik negyedévben ismét erőteljes visszaesést mutatott. Annak ellenére, hogy a negyedik negyedévben esetleg ismét pozitív irányba fordulhatott a növekedés üteme, 2007 egészében a csökkenés mértéke meghaladhatta a 6%-ot. Ezt 2008-ban várakozásaink szerint még egy további 2%-os visszaesés követi majd.

A bruttó állóeszköz-felhalmozás alakulását továbbra is az állami és lakossági beruházások csökkenése dominálja. A feldolgozóipari beruházások enyhe mértékben ugyan, de élénkíteni tűnnek, ez azonban nem tudta megakadályozni azt, hogy nemzetgazdasági szinten tovább folytatódjék a visszaesés. Bár a szezonális ingadozások kiszűrésével ennek éves mértéke csak 0,4%-os, még

A háztartások fogyasztása és a kiskereskedelmi forgalom alakulása

(változás az előző év azonos időszakához képest)

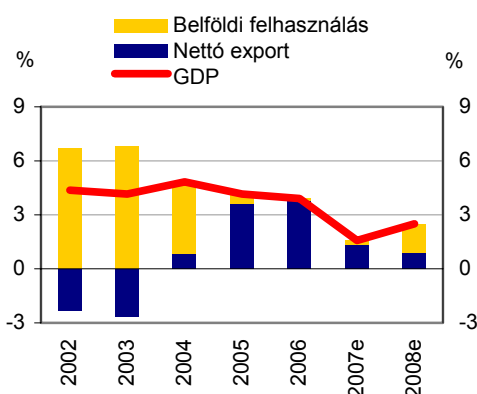
Forrás: KSH

egy jelentősebb negyedik negyedévi növekedés is csak ahhoz volna elegendő, hogy 2007 egészében stagnáljon a bruttó állóeszköz-felhalmozás. Ez a növekedés néhány nagy kereskedelmi létesítmény negyedik negyedévben megtörtént átadásával lényegében bekövetkezhetett, s így a 2006-os visszaesés után 2007-ben stabilizálódhatott a bruttó állóeszköz-felhalmozás mértéke. 2008-ban a lakossági beruházások (lakásépítések) volumene ugyan még tovább csökken majd, az állami beruházások további visszaesése azonban megáll, sőt, ennek önkormányzati komponense az EU-források bővülő rendelkezésre állásán keresztül növekedhet is. A vállalati szektor beruházásai is minden bizonnyal élénkülnek, de erős dinamikáról aligha lehet beszélni. 2008 egészében 3%-ot valamivel meghaladó bruttó állóeszköz-felhalmozás bővülést várunk.

Továbbra is igen erős az áru- és szolgáltatásexport dinamikája: a szezonális ingadozások kiszűrése után az éves növekmény mértéke 14,9%-os. Az eddig nagymértékben kedvező külső kereslet lassulásával azonban féltő, hogy az export növekedése erőteljesen lefékeződhet, az utóbbi időszak alacsony beruházásai aligha szélesítették az exportbázist. Így, míg 2007 egészében még közel 15%-os exportbővülés következhetett be, addig 2008-ban már csak 10%-ot éppen meghaladó exportnövekedéssel számolunk.

A gazdasági növekedés és szerkezete

(éves változás és növekedési hozzájárulás)

Forrás: KSH és saját előrejelzés (e)

A áru- és szolgáltatásimport növekedése, egyrészt a vállalati szektor felhalmozási kiadásai (beruházások illetve készletfelhalmozás) élénkülésének köszönhetően, másrészt a szolgáltatásimport dinamikus bővülése következtében felzárkózott az exportéhoz. Mivel a negyedik negyedév külkereskedelmi áruforgalmi adatai alapján az importdinamika nem látszik csökkenni, a tavalyi év egészében az áru- és szolgáltatásimport bővülése megközelíthette a 14%-ot, azaz a vártnál hamarabb záródott az export és import közötti növekedési rés. A belső kereslet élénkülése következtében azonban 2008-ban az import már közel azonos ütemben bővíthet az exporttal, azaz bővülésének mértéke megközelítheti a 10%-ot.

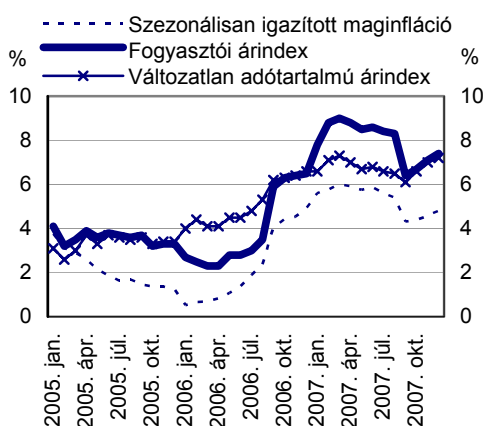
Az utóbbi időszak tényadatai nyomán világossá vált, hogy a 2006 második felétől kibontakozó államháztartási kiigazítás gazdasági növekedést visszafogó hatásait a vártnál is lassúbb és elhúzódóbb helyreállítási szakasz követi. 2007-ben a GDP bővülése mindössze 1,6%-os mértéket érhetett el, s ezt is a kivételesen jó nettó export segítségével. 2008-ban azonban a nettó export növekedési hozzájárulása jelentősen csökken a külső kereslet lassulása miatt, a belföldi felhasználás kibontakozása pedig szintén döcögős lesz. Így a 2008. évi GDP-bővülés valószínű mértékét 2,5%-ra tesszük, de a kockázatok nagy része inkább lefelé, semmint ettől felfelé mutat.

Monetáris kondíciók

A költségvetési egyenleg javítását célzó intézkedések nyomán átmenetileg megugró infláció 2007 második felében a várakozásoknál jóval lassabban csökkent. A mezőgazdasági termelői árak emelkedése, valamint az energia drágulása egyaránt világpiaci folyamatokra vezethető vissza. A vártnál enyhébb dezinfláció ugyanakkor kedvezőtlenül befolyásolhatja az inflációs várakozásokat, ami veszélyezteti a középtávú inflációs célt. A monetáris politika mozgásterét az inflációs bizonytalanságok mellett a nemzetközi pénzügyi piacok volatilitása is szűk korlátok közé szorítja.

Inflációs mutatók

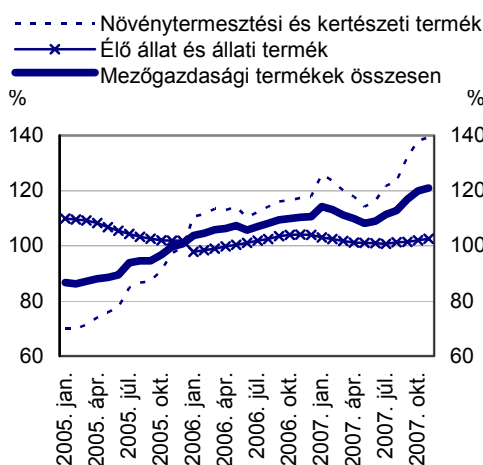
(változás előző év azonos hónapjához képest)

Forrás: KSH

Mezőgazdasági termelői árak

(éven belül kumulált;
előző év azonos időszaka = 100)

Infláció

A 2006. évi 3,9%-ról 8%-ra ugrott az éves inflációs ráta 2007-ben. A megelőző évekre jellemző dezinfláció a 2006 őszi meghirdetett költségvetési intézkedések hatására tört meg. Az adóváltozások, a hatósági áremelések és az ártámogatások leépítése a fogyasztói árindex emelkedését eredményezte. A 12 havi árindex 2006 augusztusában még 3,5% volt, majd 2006 utolsó negyedévében beragadt 6% fölé. A 2007. évről szóló költségvetés az infláció év eleji további emelkedését vetítette előre. Az első hat hónapban 8,6%-os volt az átlagos áremelkedés, míg a második felében 7,4%-ra süllyedt.

Legnagyobb mértékben a háztartási energia drágult. Az éves árindex megközelítette a 25%-ot, ami jellemzően a hatósági ármeghatározás körébe tartozó szolgáltatások drágulásával magyarázható. Szeptembertől felgyorsult a dezinfláció ebben a termékkörben – érthetően a 2006. évi magas bázis kikerülésének hatására. Míg a költségvetési kiigazító lépésekkel magyarázható áremelkedés súlya egyre csökkent, az élelmiszerek drágulása, valamint a világpiaci energiaárak emelkedése tompította az árindex csökkenését.

Ahogy az európai országok többségében, úgy hazánkban is a várakozások felett emelkedtek a mezőgazdasági termelői árak. Az élelmiszerek 11,5%-kal drágultak 2007-ben, amely mögött a feldolgozott és feldolgozatlan élelmiszerek drágulása egyaránt megfigyelhető. A globális piacon a klímaváltozás miatti szélsőséges időjárási viszonyok valamint a mezőgazdaságilag hasznosítható területek csökkenése miatt mérséklődött a kínálat, míg az ázsiai országok gyorsuló növekedése és fogyasztása mellett megugrott a kereslet. Ezek a folyamatok együttesen meghatározónak bizonyultak 2007-ben, és várhatóan még 2008-ban sem lehet ellentétes irányú trendekkel számolni. A kedvezőtlen időjárás sújtotta hazai mezőgazdaság közvetlenül is hozzájárult az élelmiszerek drágulásához. Az utóbbi hónapok időjárási viszonyai már kedvezőbbek voltak, melynek nyomán a búza árutőzsdei ára csökkent; ez a feldolgozatlan élelmiszerek árindexének csökkenését vetíti előre. Várakozásaink szerint az élelmiszerek éves drágulása 2008-ban 8-10%-os sávban marad.

Az olaj világpiaci ára csúcsokat döntött 2007-ben, a különböző piacokon jegyzett árak megközelítették a 100 dollárt. A nyersanyag árának emelkedése közvetlenül növelte az üzemanyagok díját. Az egyéb cikkek és üzemanyagok fogyasztói ára 4%-kal emelkedett 2007-ben.

A világpiaci nyersanyagárak emelkedése késleltetve megjelenik a

háztartási energia költségeiben is. A már bejelentett és a tervezetekben megjelenő elképzelések alapján a háztartási energia 15% körüli drágulása várható 2008-ban. Ezen áremelések az év első felében jelentkeznek, az év második felében csökken a 12 havi árindex.

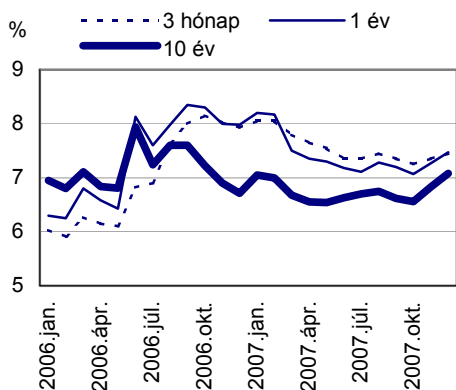
A maginflációs mutató beragadni látszik a 4,5-5%-os sávban. A tartós fogyasztási cikkek negatív havi árindexe egyre kevésbé általános a termékkörön belül. Néhány esetben az iparcikkek drágulása figyelhető meg. Bár kis súllyal szerepel a fogyasztói árindexben, az inflációs trendeket meghatározó módon befolyásolhatja a következő évben a termékkör árának alakulása.

Az év végi negatív trendek folytatódása miatt 2008 első negyedévében 7% feletti éves árindexekre lehet számítani. A kiigazító lépések, az energiaárak emelkedése, valamint az élelmiszerek drágulása egyszeri hatásnak tekinthető, elhúzódnak azonban középtávon is veszélyeztetni a dezinflációs mutatót. Az inflációs várakozások alakulásáról csak közvetett információk állnak rendelkezésre, de középtávon is számolni kell a tartósan 4% fölötti inflációval. Prognózisunk szerint 2008-ban 5,4%-ra süllyedhet az éves infláció. Év elején magasabb, majd a második negyedévtől enyhén, aztán kissé gyorsabban lassuló árindexre számítunk. 2008 decemberére 4,3%-ra süllyedhet az éves fogyasztói árindex.

Pénzpiacok

A forint árfolyama „viszonylag” stabilan alakult 2007-ben – összevetve a 2006-os évvel. Az árfolyam jellemzően egy szűk sávban (245-255) ingadozott. Az államháztartási hiány csökkentése hitelesnek bizonyult, így csökkent a pénzügyi kockázat.

Állampapírpiazi referencia-hozamok

Forrás: ÁKK

Az állampapírpiazi hozamok – kisebb nyár végi törést követően – a negyedik negyedévben újra emelkedésnek indultak. Ennek fő oka az volt, hogy a meglóduló infláció miatt a részben már beárazott kamatsökkenés „kiárazódott” a másodlagos piacokon. Az elemzői konszenzus legkorábban a második negyedév közepén tart realitásnak egy kamatvágást.

A nemzetközi kamattrendek egy irányba mutatnak. Az Egyesült Államokban kirobbant és tovagyűrűző hitelválság nyomán a reálgazdaság teljesítménye számottevően csökkent, azt szinte csak a fogyasztás tartja valamelyes lendületben. Még egy recesszió lehetősége sem zárható ki. 2008-ban a Fed várhatóan tovább mérsékli az irányadó kamatot. Az Európai Központi Bank már óvatosabb. Az inflációs veszélyek – az élelmiszerek drágulása miatt – itt szűkebb mozgásteret hagynak a jegybanknak, miközben a növekedési kockázatok is alacsonyabbak. Az ECB politikáját várhatóan a kiválás jellemzi az első negyedévben.

Az amerikai másodlagos jelzálogpiacról kiinduló hitelválság kihatott az európai gazdaságra is. Hazánkban a pénzügyi stabilitás az államháztartás finanszírozási igényének csökkenése révén javult. A külső egyensúly ezzel párhuzamosan javult. A háztartások és nem pénzügyi vállalkozások pozíciója ugyanakkor nem javult kedvezően az elmúlt negyedévben. A lakosság megtakarításai kis mértékben emelkedtek a harmadik negyedévben, a hitelfelvétel azonban ezzel párhuzamosan tovább nőtt. A finanszírozási képesség nem javult. A nem pénzügyi vállalkozásoknál ugyanakkor a finanszírozási igény növekedése lenne egészséges. Ezzel szemben a beruházások csak

kis mértékben nőnek. Feltehetően kivárás jellemzi a vállalkozások magatartását.

2008-ban az év második felében várható nagyobb valószínűséggel további kamatcsökkentés. Az óvatosság ugyanakkor az inflációs bizonytalanságok és a fenti tényezők miatt egyaránt indokolt. Összességében azzal számolunk, hogy az árfolyam 255 forint/EUR körül alakul, míg a kamat 6,5%-ra csökken az év végéig.

Államháztartás

Előzetes számításaink alapján a végleges, önkormányzatokkal együtt számított eredményszemléletű államháztartási hiány a GDP 6%-a lesz, ami jelentős javulás a 2006-os 9,2%-hoz képest. 2008-ban a korrekció folytatódik, és könnyen elérhető a GDP mindössze 4%-át kitevő hiány, de egyre hangsúlyosabb kérdés a kiigazítás szerkezete, kapcsolata a strukturális reformokkal, valamint a növekedésre gyakorolt hatása.

Folyamatok

A központi költségvetés, vagyis az államháztartás önkormányzatok nélküli pénzforgalmi hiánya az előzetes számítások szerint a GDP 5%-a volt 2007-ben. Az 1291 milliárd Ft hiányt a központi költségvetés 1390 milliárd Ft-nyi deficitje, valamint az elkülönített állami pénzalapok 63, illetve a társadalombiztosítási alapok 36 milliárd Ft-os többlete eredményezte. Az államháztartás pénzforgalmi hiányát a bevételek tervezetthez képest 5%-kal gyorsabb növekedése (ami a 2006-os tényleges bevételekhez képest 12,1%-os emelkedést jelent) és a kiadások tervezett 1,6%-kal meghaladó (ami a 2006-os szinthez képest 4,2%-os) bővülése eredményezte.

Eközben az államháztartás uniós (ESA) módszertan alapján számított eredményszemléletű hiánya elérte a GDP 5,8%-át. Az utóbbi adat azt valószínűsíti, hogy a helyi önkormányzatok várható hiányával együtt az államháztartás eredményszemléletű hiánya tavaly a GDP 6%-a volt.

Forrás: KSH és saját előrejelzés

Az államháztartás és a központi költségvetés javuló egyensúlya a 2007-re tervezettnél kedvezőbb elsődleges hiány és kamategyenleg mellett valósul meg. Az eredményszemléletű egyenlegnek a költségvetési törvényben szereplő 6,8%-os célnál 1 százalékponttal kedvezőbb szintje zömében a jobb elsődleges egyenlegnek tudható be. 2007-ben ugyanis a vártnál kedvezőbben alakultak az adó- és járulékbévételek, miközben a kiadások is magasabbak lettek, elsősorban az utolsó negyedévben felerősödött költségeknek köszönhetően, ami összességében a GDP 0,7%-át elérő egyenlegjavulást eredményezett. Emellett 2007-ben kisebbek voltak a kamatkidadások és kedvezőbben alakultak a kamatbevételek is, ami közel 0,3%-os GDP-arányos javulást eredményezett a kamategyenlegben.

A központi költségvetés esetében a bevételek közel 600 milliárd Ft-os növekedésében elsősorban a magasabb társasági-, jövedéki-, valamint személyi jövedelemadó bevételek, illetve a központi költségvetési szervek saját bevételeinek többlete volt döntő. A jövedéki adóból realizált jelentős bevétel-növekedés az adóemelésekkel, illetve a jövedéki termékek legális forgalmának növekedésével magyarázható. Emellett a magasabb bevételekben az üzemanyagárak emelkedése is szerepet játszott, főleg a szabadforgalom bővülése miatt, miközben a lakossági benzinfogyasztás a csökkenő vásárlóerő miatt alig emelkedett. A jövedéki adók mellett ÁFA-ból is közel 40 milliárd Ft többletbevétel keletkezett, aminek túlnyomó többsége a magasabb infláció miatti nominális forgalom növekedéséből, kisebb hányada pedig a gazdaságlátható kihéredéséből származott.

Az adóbevételek között 2007. évben a legnagyobb – közel 14%-os növekedés a személyi jövedelemadó-bevételeknél következett be. A

befizetések növekedésében a legális munkavállalás terjedése, a gazdaság kifehéredése játszott meghatározó szerepet. Az adók mellett a tervezett meghaladó költségvetési bevételekhez hozzájárult a költségvetési szervek bevételeinek éves törvényi előirányzatot közel másfélszeresen meghaladó szintje.

A kiadások esetében annak ellenére jelentős többlet keletkezett, hogy még 2006-ban történt a 2007. évi kiadásokat csökkentő adósságvállalás, illetve hogy mérséklődtek a kamatkidadások. A kiadási többlet mögött néhány kiadási tétel tervezett meghaladó ütemű növekedése áll. Így 2007-ben több mint másfélszerese lett a tervezettnek a költségvetés által nyújtott egyedi és normatív támogatások összege, különösen miután a kormányzat engedélyezte a vasúttársaságok számára juttatott költségtérítés előirányzatot meghaladó megemelését.

A másik, előirányzatot jelentősen meghaladó, kiadási többlet a költségvetési szervek kiadása volt, mely közel harmadával lett magasabb a tervezett szintnél. A többlet egyaránt jelentkezett a személyi juttatások és járulékok, illetve a dologi kiadások esetében. Az intézményi kiadási többletek elérhetik a 70 milliárd Ft-ot, ami a kiadási oldalon keletkezett többletköltség közel negyede.

Ugyanakkor a 2007. évi adósságszolgálati kiadás 1006,1 milliárd forint terhet jelentett a központi költségvetés számára, ami a tervezettnél közel 110 milliárd Ft-tal kisebb törlesztési kiadást eredményezett. A tervnél kedvezőbb teljesülés mind a kamatkidadások, mind az egyéb kiadások csökkenésének köszönhető.

Az elkülönített állami pénzalapok a 2007. évet jelentős szufficittel zárták: esetükben a költségvetési törvényben tervezett jelentősen meghaladó egyenlegjavulás következett be, köszönhetően a bevételek kedvező alakulásának, bár az előzetes adatok szerint számottevő elmaradás jelentkezett a Munkaerőpiaci Alap, valamint a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap kiadásaiiban is.

A kedvezőbb egyenleg elsősorban a tervezett meghaladó járulékbévételeknek, különösen a munkaadói és munkavállalói járulékoknak, illetve szakképzési hozzájárulásnak volt köszönhető. A társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak 2007. évi pénzforgalmi egyenlege többletet mutat a tervezett 27,5 milliárd Ft-os deficittel szemben, melyet szinte teljes egészében az Egészségbiztosítási Alap többlete eredményezett. Az 56 milliárd forinttal kedvezőbb egyenleg elsődleges oka a bevételi oldalon mutatkozó jelentős járuléktöbblet volt, köszönhetően a járulékok módosuló vetítési alapjának, szigorúbb behajtásának.

A bevételek mellett a kiadási oldalon is jelentkeztek megtakarítások, elsősorban a gyógyszer-, a gyógyászati segédeszköz támogatások, valamint a gyógyító-megelőző ellátások esetében. A Nyugdíjbiztosítási Alap esetében az egyenleg javulását a többlet nyugdíjkiadások beépülése is nehezítette.

Minek volt köszönhető a tervezetthez képest sokkal kedvezőbb egyenleg?

Az államháztartási egyenleget döntő mértékben alakító bevételek növekedésében érvényesült a 2006. szeptemberben és a 2007-es költségvetési törvényben elhatározott bevételnövelő lépések hatása. A minimálbér duplája utáni járulékfizetés, az ellenőrzések fokozása és az egészségügyi ellátás ténylegesen befizetett járulékhöz kötése nyomán bővült az adóalap és ágazatonként eltérő mértékű "fehéredés" indult meg a foglalkoztatásban. A fehéredés legnagyobb

volumen hatása a bevételekre a jövedéki adók, a járulékok és a személyi jövedelemadó esetében érvényesült.

Az adóemelések, a járulékalap szélesítése mellett a korábban prognosztizálnál sokkal magasabb éves átlagos infláció elsősorban a jövedéki és fogyasztási adóbevételeket növelte.

A bevételek egyértelmű növekedése mellett a kiadások esetében összetett és ellentmondásos folyamatokat lehet megfigyelni: vannak területek, ahol egyértelmű és tartós kiadáscsökkentésről beszélhetünk, míg másutt a kiadások csökkenése átmeneti jellegű. A korábbi jelentésünkben foglaltakkal összhangban megerősíthető, hogy tartós kiadáscsökkentés következik be az egészségügyben meghozott intézkedések nyomán, hiszen itt a rendszerben bekövetkezett változás azt eredményezi, hogy a gyógyszer-támogatási előirányzat belül marad a tervezett mértéken. Ugyanakkor a kisebb EU befizetés, az elkülönített állami pénzalapok kisebb támogatása inkább átmeneti jelenségnek, semmint tartós folyamatnak tekinthető. A költségvetési kiigazításban 2007-ben jelentős deficitcsökkentő hatása volt az egyszeri kiadási tételek csökkenésének: ilyenek például az adósságszolgálattal kapcsolatos kamatkidadások.

Összességében a kedvezően alakuló központi költségvetési és államháztartási egyenlegek ellenére is több probléma jellemzi a 2007-es költségvetési folyamatokat. Egyrészt a deficit javulása mellett egyértelmű – különösen a 2007. év végi folyamatok alapján – hogy a kiadásokban kedvezőtlen a súlya a kiadások mérséklődésének és a bevételek növekedésének. A 2007-es egyenleg-javulás változatlanul inkább a bevételek növekedésének volt köszönhető, míg a kiadások korrekciója kisebb szerepet játszott.

Másrészt az év végi kiadási folyamatok is rámutatnak arra, hogy változatlanul rendkívül gyenge a fiskális fegyelem az intézményeknél, a korábbi években a tervezettet meghaladó kiadási szintet eredményező folyamatok változatlan erővel hatnak. A kiadások esetében emellett figyelembe kell venni, hogy a jelentősebb szerkezeti átrendeződések nem valósultak meg a közigazgatás, a központi költségvetés és tágabb értelemben az állami szektor foglalkoztatási szintje, az önkormányzatok és a jelentősebb állami vállalatok gazdálkodása tekintetében.

Ennek következtében a tervezettet meghaladó kiadások hatékonysága is kérdőjeles. A kiigazítás külön problémája, hogy nem kapcsolódott össze a kiadások hatékonyságát erősítő szerkezeti reformokkal az egészségügyet kivéve.

Kilátások 2008-ra

A költségvetési törvény szerint a bruttó hazai termék (GDP) 4%-a, 1117,6 milliárd forint lesz az államháztartás eredményszámlájának hiánya 2008-ban. A tervezést 2,8%-os gazdasági növekedésre és 4,8%-os éves átlagos inflációra alapozta a kormányzat. Az eredményszámlájának hiány mögött 7899,6 milliárd forint bevételi és 9017,2 milliárdos kiadási főösszeg áll.

A társadalombiztosítási alapok 2008-as többlete 1,9 milliárd forint lesz. Ezen belül a Nyugdíjbiztosítási Alap bevételi és kiadási főösszege egyaránt 2872,2 milliárd forint, míg az Egészségbiztosítási Alap bevételi főösszege 1437,9 milliárd forint, kiadási főösszege pedig 1435,9 milliárd forint, a többlet így 1,9

milliárd forint lesz majd.

A kiadásokon belül közel 60%-ot tesznek ki az egészségügyre, oktatásra, jólétre fordított összegek. A 2007-es emelkedést követően 2008-ban is növekednek a nyugdíjasokkal kapcsolatos kiadások és elérik a 2600 milliárd forintot. A 2008-as költségvetési törvényben folytatódik az igazgatási kiadások emelkedése. A költségvetés abban is követi a 2007-es folyamatokat, hogy további forrást ad a MÁV számára: közvetlenül ugyan 70 milliárd forinttal kevesebbet kap, de 102 milliárd forint folyik be a MÁV Cargo értékesítéséből és ennek eredménye lesz a 30 milliárd forintos finanszírozási többlet.

Összességében a 4%-os deficit teljesíthető lesz 2008-ban. A költségvetési törvényben meghatározott makrogazdasági pálya valószínűleg alacsonyabb növekedés és magasabb infláció mellett fog megvalósulni, de ezek összességében egymást semlegesítő hatások lesznek.

A hiánycél elérését segíti továbbá, hogy a GDP 1,5%-a körülire tehető az egyszeri költségvetési kiadási tételek (Gripen- vadászgépek, visszaszoruló sztrádaprogram, nem ismétlődő MÁV-feltőkésítés) kiesése miatt keletkező kedvező egyenleghatás. Továbbá 2008-ban is folytatódik az államháztartási bevételek erőteljes növekedése, részben a bekövetkezett adórendszerbeli korrekciók, részben a kifizérédek hatása nyomán.

A 2008-as költségvetéssel kapcsolatosan problémaként lehet megemlíteni, hogy az egyenleg javulása gyakorlatilag változatlan redisztribúciós és centralizációs szint mellett valósul meg, ami kedvezőtlen a növekedés szempontjából. A 2007-ben megemelkedett bevételi és kiadási szint bázisszemléletben beépül az államháztartásba, megnehezítve a későbbi mérséklést, különösen hogy nem kapcsolódik össze szerkezeti átrendeződéssel.

A változatlan kiadási és bevételi szerkezet tekinthető a 2008-as költségvetés másik problémájának, ami jelzi a szerkezeti reformok elmaradását is. Mindezek következtében a 2008-as költségvetés - hasonlóan a 2007-es folyamatokhoz és okokhoz – inkább gátolja, mintsem ösztönzi a gazdaság növekedését.

A külső egyensúlyi folyamatok

A harmadik negyedévben a korábbi trendek folytatódtak a külső egyensúlyi folyamatokban, bár a kereskedelmi mérleg javulásának dinamikája lassuló, míg a jövedelmek egyenlegének alakulásában mutatkozó romlás változatlan mértékben folytatódik. Ennek eredményeként 2008-ban az eddigi várakozásainkkal szemben már nem a külső finanszírozási igény csökkenésére, hanem enyhébb mértékű növekedésére számítunk. A bruttó külföldi adósság állománya pedig 2008 végére elérheti a GDP 100%-át.

Külső finanszírozási igény

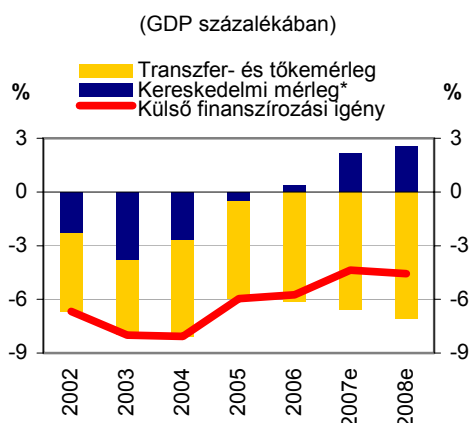
A folyó fizetési mérleg és a tőkemérleg együttes egyenlegeként számolt ún. „felülről számított” külső finanszírozási igény a harmadik negyedévben 790 millió euróra csökkent (szezónálisan kiigazítva azonban nagyjából változatlan volt az előző negyedévhez képest). Visszamenőleges adatrevíziók miatt egyébként az első és második negyedévi külső finanszírozási igény is alacsonyabb az eddig ismertnél, összességében 2007 első három negyedévében 3,3 milliárd euró hiányt ért el a folyó fizetési mérleg és a tőkemérleg együttes egyenlege.

Az áruforgalmi egyenleg (mely a revíziók miatt szintén nagyobb többletet mutatott 2007 első felében) 204 millió eurós aktívumot mutatott a harmadik negyedévben, de a szezonális hatások kiszűrésével az egyenleg enyhébb mértékben kissé romló volt. Hasonló állítható a szolgáltatásforgalom egyenlegének alakulásáról is: az idegenforgalmi szolgáltatásokban a kiadások növekedése miatt a többlet mértéke csökkenő, míg az egyéb szolgáltatások körében stagnálás közeli állapot figyelhető meg. Az áru- és szolgáltatásimport növekedési üteme megközelítette az exportét, így a 2007. évben a korábban feltételezetténél vélhetően kisebb aktívum (közel 2,2 milliárd euró, a GDP 2,2%-a) aktívum keletkezett a kereskedelmi mérlegben. 2008-ban pedig a javulás mértéke már alacsony lesz; a GDP 2,5%-át érheti el az áru- és szolgáltatásforgalom többlete.

A jövedelmek között ugyanakkor továbbra is folytatódik az hiány stabil növekedése mind a nem-adósság jellegű befektetések utáni kifizetések (tulajdonosi jövedelmek) mind az adósság utáni jövedelmek (kamatfizetések) tekintetében. A harmadik negyedévi deficit közel 1,8 milliárd eurót ért el (szezónálisan kiigazítva csaknem 2 milliárd eurót) ért el. A finanszírozás szerkezetében bekövetkezett változások miatt 2008-ban főként az adósság-jellegű befektetések utáni külföldi jövedelem-átutalások növekednek majd, aminek köszönhetően 2007-ről 2008-ra a GDP 7,7%-áról 8,4%-ra nőhet az összes jövedelmek tételben mutatkozó deficit.

Ezt némileg ellensúlyozza majd a tőkemérleg egyenlegének alakulása, melyben a harmadik negyedévben rekordnagyságú, 600 millió eurós nettó beáramlás volt tapasztalható. Az EU-források növekvő mértékben ezen a csatornán kerülnek elszámolásra, így egyenlegének további javulása várható 2008-ban is. A folyó transzferek körében viszont a korábbi években megszokott többlet jelentősen visszaesett, ami ugyancsak annak tulajdonítható, hogy az EU-források nagyobb része tőketranszferként, nem pedig folyó transzferként kerül rögzítésre.

A külső finanszírozási igény alakulása

Forrás: MNB és saját előrejelzés (e)

* Áru- és szolgáltatásforgalom

A gyengébb gazdasági növekedés valamint a javuló kereskedelmi és a romló transzfermérleg együttes eredőjeként 2007-re a gazdaság külső finanszírozási igénye a GDP arányában 4,4%-os lehetett (ezen belül a folyó fizetési mérleg deficitje 5,4%-os), ami több mint 1 százalékpontos javulás 2006-hoz képest. 2008-ban azonban korábbi képünkhöz képest jelentős változás, hogy a gyengébb gazdasági növekedés, valamint a már csak kisebb mértékben javuló kereskedelmi mérleg következményeként a külső finanszírozási igény sem abszolút nagyságában, sem a GDP arányában sem csökken 2007-hez képest. A jövedelmekben mutatkozó stabilan növekvő deficit miatt alacsony mértékben ugyan, de nő, mégpedig a GDP 4,6%-ára (a folyó fizetési mérleg hiánya pedig 5,6%-ra emelkedik).

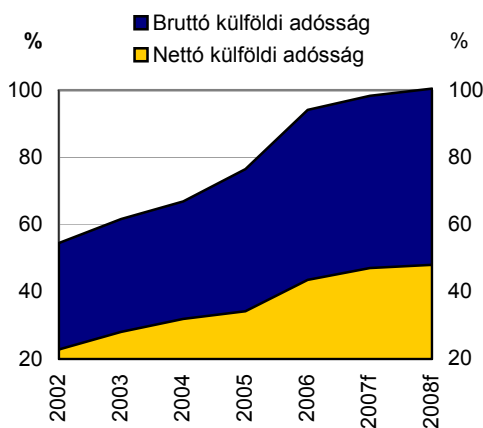
A finanszírozás szerkezete és a külföldi adósság

A harmadik negyedévben a második negyedévihez képest lényegesen mérsékeltebb ütemben, de folytatódott a nettó kiáramlás a nem-adósság jellegű befektetések körében. Bár részvénybefektetés és újrabefektetett jövedelem formájában közel 2,3 milliárd euró közvetlen tőkebefektetés érkezett a harmadik negyedévben, amivel szemben csak közel 450 millió eurónyi közvetlen tőkebefektetést hajtottak végre a rezidensek külföldön, de a MOL saját részvény visszavásárlásai, valamint a portfólió befektetés jellegű külföldi részvényvásárlások csaknem 2,4 milliárd eurót értek el. A finanszírozás szerkezetében így továbbra is az adósságot megtestesítő instrumentumok dominálnak. Ilyen, részben egyedi tényezőkkel 2008-ban nem kalkulálva az várható, hogy a nem-adósság jellegű befektetésekben ismét pozitív nettó beáramlás várható majd, de a finanszírozás zömét továbbra is az adósság jellegű instrumentumok adják, így a külfölddel szembeni adósságállomány folytatódó növekedésére kell számítani.

A bruttó külföldi adósság állománya 2007 harmadik negyedévére 96,7 milliárd euróra emelkedett, ami a negyedik negyedévben várható finanszírozási szerkezetet és az állományi átértékelődést figyelembe véve 99 milliárd euróra, a GDP 98,4%-ára nőhet tovább. 2008-ban a finanszírozási szerkezet továbbra is az adósságot megtestesítő tőkebeáramlás irányába tolódik, így a bruttó külföldi adósságállomány az év végére eléri GDP 100%-ának megfelelő értéket.

A külső adósság alakulása

(GDP százalékában)

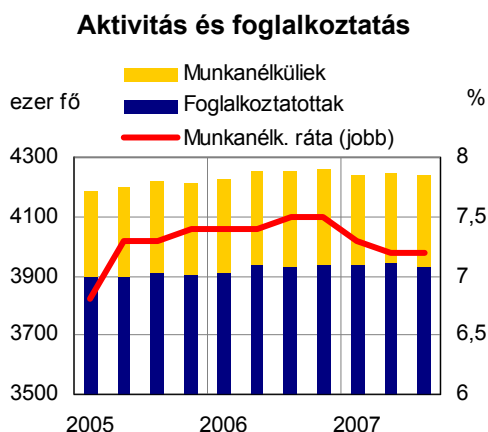

Forrás: MNB és saját előrejelzés (e)

Munkapiac

A költségvetési szféra létszámcsökkenését éppen ellensúlyozza a versenyszféra munkakereslete, de nemzetgazdasági szinten alig változik a foglalkoztatás. A változó nyugdíjazási szabályok miatt csökken az aktivitás. A vállalatok az alacsonyabb prémiumokon keresztül alkalmazkodtak a kedvezőtlen gazdasági környezethez, míg a rendszeres keresetek növekedése stabil. A jelentős 2007-es reálkereset-csökkenést követően 2008-ban sem várható az átlagos reálkereset növekedése.

Foglalkoztatás

Megjegyzés: szezonálisan igazított adatok.
Forrás: Eurostat

Szeptember-november hónapokban átlag 4,24 millió fő volt aktív a munkaerőpiacon, kb. 0,8%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. Ezzel az aktivitási ráta 0,5 százalékponttal mérséklődött. A csökkenő aktivitás oka részben a romló elhelyezkedési lehetőségek, részben a 2008 januárjától szigorodó nyugdíjazási szabályok: öregségi nyugdíjat ezután már nem lehet adni munkaviszony mellett.

A foglalkoztatás a munkapiaci felmérés és az intézményi munkaügyi adatok szerint eltérően alakul. Az előbbi, a lakosság kérdőíves megkeresésén alapuló statisztika szerint az első kilenc hónap átlagában 0,2%-kal nőtt a foglalkoztatás az előző év azonos időszakához képest. Ezen belül 0,6%-kal az alkalmazásban állók száma. Az intézményi statisztikák ellenben 0,5%-os létszámcsökkenést mutatnak a foglalkoztatottak, és ezen belül 0,8%-os visszaesést az alkalmazásban állók körében. Ráadásul a novemberi adatok az év első 11 hónapjában 1%-os visszaesést mutatnak: a versenyszféra változatlan létszáma mellett a költségvetési szférában 4,9%-os csökkenés volt megfigyelhető.

Ágazati szinten az iparban és az építőiparban figyelhető meg a legnagyobb eltérés a kétféle mutató között. Az építőipari létszámadatok 2007 elejétől alakulnak eltérő irányban. Az ipari adatok csak 2007 első negyedévében változtak eltérő irányban, ám 2006 vége óta mindkét mutató szerint csökkent a létszám. Ezzel szemben az építőipari foglalkoztatás 2007 eleje óta mozog ellenkező irányban a két statisztika szerint. A nagy eltérés oka véleményünk szerint adathiba lehet. Erre utal, egyrészt az építőipar visszaeső teljesítménye, másrészt az, hogy az Állami Foglalkoztatási Szolgálat negyedéves munkaerő-gazdálkodási felmérései is létszámcsökkenésről adnak számot az építőiparban.

A piaci szolgáltatásokban foglalkoztatottak létszáma tovább növekedett (január-november átlagában 2,7%-kal), míg a közigazgatás, oktatás és egészségügy terén csökkenés volt megfigyelhető, összesen közel 5% mértékben.

A munkanélküliek száma szeptember-november során 5 ezerrel kevesebb volt, mint egy évvel korábban, a munkanélküliségi ráta pedig 7,5%-on állt. Ám a regisztrált munkanélküliek szezonálisan igazított adatsora emelkedő tendenciát mutat 2006 első fele óta. Eközben mélypontra az Állami Foglalkoztatási Szolgálatnál bejelentett üres álláshelyek száma. November végén kevesebb, mint 21 ezer üresedésre egyenként kb. húsz álláskereső jutott.

2008-ban az export várható lassulásával az ipari foglalkoztatás növekedése is gyengülhet. Másfelől a kissé élénkülő belső kereslet segíti a munkahely-teremtést a piaci szolgáltatások körében. Az

Ágazati foglalkoztatás növekedése 2007 első három negyedévében (%)

Szektor	Intézményi adatfelvétel	Munkapiaci felmérés
Mezőgazd. (A-B)	-4,1 (-4,2)	-2,6
Ipar (C-E)	-0,7 (-0,9)	0,9
Építőipar (F)	-5,8 (-7,9)	4,6
Piaci szolg. (G-K)	3,1 (2,7)	1,1
Közösségi szolg. (L-Q)	-3,0 (-4,9)	-2,3
Versenyszféra (C-K)	0,8 (0,0)	1,4
Összesen (A-Q)	-0,5 (-1,0)	0,2

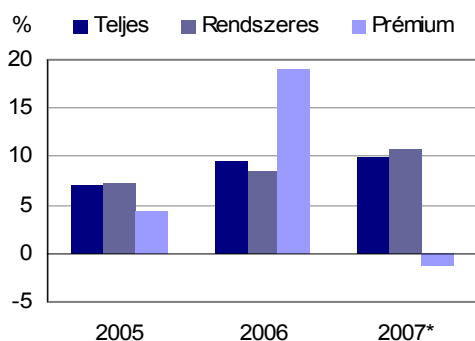
Megjegyzés: 2006 első három negyedévéhez képest; zárójelben a január-novemberi adatok.

Forrás: Eurostat, KSH

ágazati trendekre vonatkozó várakozásainkat alátámasztja az ÁFSZ 2007 negyedik negyedévi munkaerő-gazdálkodási felmérése is. Nemzetgazdasági szinten azonban igen csekély mértékben változik majd a foglalkoztatás. Eközben az aktivitás 2007-es mérséklődése 2008 elején is folytatódik. A munkanélküliségi ráta 2007 egészében átlagosan 7,3% lehetett, 2008-ban pedig 7,1% lehet a mértéke.

Keresetek és munkaköltség

A versenyszféra átlagos bruttó keresetnövekedése

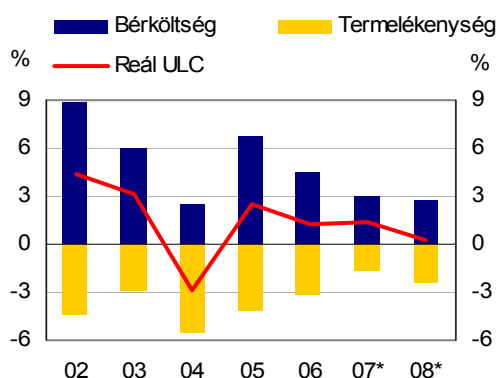

Megjegyzés: * január-november. Forrás: KSH

A bruttó átlagkereset 8,3%-kal nőtt az év első tizenegy hónapjának átlagában, míg a munkajövedelem 8,4%-kal emelkedett. Fennmaradt a versenyszféra és a költségvetési szféra eltérő dinamikája, az előbbiben 9,7%-kal, az utóbbiban 6,3%-kal nőtt a munkajövedelem. A költségvetési szektor béralakulását befolyásolja a 13. havi fizetés hónapokra bontott kifizetése, amely az év második felében látszólag magasabb bérnövekedést eredményezett. Ugyanakkor a rendszeres keresetek növekedése igen mérsékelt maradt az állami alkalmazottak körében.

A versenyszférában a prémiumkifizetések csökkenésén keresztül alkalmazkodtak a vállalatok a kedvezőtlen gazdasági környezethez. A létszám illetve a ledolgozott órák száma alig változott. A rendszeres bérek növekedése a megugró infláció miatt gyorsult is. Ám az egy főre (óra) eső prémium, jutalom nagysága 2007-ben csökkent az előző évhez képest.

A reál fajlagos bérköltség változása és összetevői

Megjegyzés: GDP deflátorral deflált bérköltség és termelékenység, utóbbi negatív előjellel.
* előrejelzés. Forrás: Eurostat, KSH

A 2007-es bruttó keresetnövekedés a nemzetgazdaságban kissé meghaladhatta a 8%-ot. 2008-ban a mérséklődő infláció és a továbbra is szerény gazdasági növekedés miatt visszafogottabban, átlag 6%-kal emelkedik a bruttó átlagkereset.

A bruttó-nettó keresetnövekedés közötti rés 2007 utolsó hónapjaiban zárult, amint a 2006. szeptemberi járulékemelések bázishatása megszűnt. Ezzel együtt a nettó keresetnövekedés mértéke csekély maradt (az 2007. év átlagában becslésünk szerint 3,4%), és az átlagos reálkereset 4,3%-kal csökkent.

Várakozásaink szerint a bruttó átlagkereset növekedése 2008-ban 6% lesz, ami az adó- és járulékszabályok változása mellett 5,2%-os nettó keresetnövekedést eredményez. Ez azt jelenti, hogy a reálkeresetek a 2007. évi visszaesés után várhatóan 2008-ban sem indulnak növekedésnek.

A fajlagos bérköltségre vonatkozó becslésünk a bruttó átlagkereset korábban vártnál gyorsabb emelkedése és a gyengébb gazdasági növekedés miatt felfelé módosul. 2007-ben 1,1%-kal emelkedhetett a fajlagos bérköltség, míg 2008-ban stabilizálódhat a mutató.

Aktuális téma

A magyar adórendszer reformja

Az ICEG European Center álláspontja szerint a közép-európai adóreform tendenciák sürgetővé teszik a magyar adórendszer szerkezeti átalakítását. A fő hangsúly az üzleti eredményre és az élők munkára jutó adóterhek áthelyezésén van a fogyasztási, környezetszennyezési és jövedéki adónevek terhére. Szükséges továbbá felülvizsgálni az adózókat terhelő adminisztrációs kötelezettségeket, és beolvastással, összevonással, vagy megszüntetéssel csökkenteni kell az adónevek számát.

A nemzetközi adókönyvet

Az elmúlt másfél évet a magyar adórendszer szempontjából a növekvő társasági és élők munkát terhelő adóteher jellemezte, miközben a régió más országai épp ezen adóterhek középtávú csökkentését hajtják végre. Számos belső szerkezeti és intézményi hibája van a magyar adórendszernek, de ami igazából sürgetővé teszi ennek koncepcionális reformját, az a közép-európai régió nemzetközi adókönyvetének utóbbi években felgyorsult változása. A magyar társasági adó és a munkaerőköltségre jutó közterhek egyre versenyképtelenebbé válnak a tőkeberuházásokért való versengésben. 2004 és 2008 között minden régióbeli országban alapvetően csökkentek az adókulcsok és egyszerűsödött az adórendszer, kivéve Magyarországon, ahol 2006-ban a költségvetési kiigazítás miatt adóemelés következett be az üzleti eredmény és a munkaerőköltség terhére, miközben a fogyasztást terhelő hozzáadott érték adóját ezt megelőzően csökkentették, rontva ezzel az adórendszer szerkezetét.

1. táblázat: Fő adóbevételek GDP-hez viszonyított aránya, %, 2005

	Fogyasztás adóterhe (közvetett adók)	Munkaerő adóterhe	Tőke adóterhe	Teljes adóelvonás
BG	18,4	11,8	5,7	35,9
CZ	11,4	17,8	7,1	36,3
EE	12,9	15,4	2,5	30,8
LA	12,4	14,2	2,8	29,4
LI	10,9	14,6	3,3	28,8
HU	14,6	19,6	4,5	38,7
PL	12,2	13,9	8,4	34,5
RO	12,4	11	4,6	28
SI	13,9	21,7	4,9	40,5
SK	12,5	12,6	4,8	29,9

Forrás: Eurostat

Szlovénia, Horvátország, Moldávia és Magyarország kivételével minden térségbeli ország az egykulcsos adórendszer irányába alakította, vagy alakítja át az adórendszerét, elsősorban abból a megfontolásból, hogy minél inkább csökkentsék a kivételeket a jövedelemkategóriák között, így lényegtelennek válik a jövedelem forrása az adó megállapításánál, a lényeg, hogy adót fizessenek a jövedelemtulajdonosok. Mindemellett az egykulcsos adót bevezető országok adórendszere így is nagyon különböző maradt. Szlovénia is elindított egy többéves adóreform programot 2005-től kezdve, igaz, hogy ez esetben a magyarországinál jóval bonyolultabb rendszer egyszerűsítéséről van szó, amelyben a korábbi hat SZJA kulcsot 2007-től háromkulcsos rendszer váltotta fel. Ami az egész régióban jellemző, Magyarországot kivéve, hogy az élők munkája közterhe és a társasági adó kulcsa csökken vagy egy több évre elnyújtott folyamat részeként vagy egyszeri nagymértékű adókulcs-csökkentéssel. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy ez elsősorban nem a nemzetgazdasági szintű összes adóteher csökkenésén keresztül valósul meg, hanem az adóterhek átrendezésével. Az államháztartás kiadási oldalán nem is lenne megvalósítható sokkhatású lefaragást végrehajtani. Éppen ezért az adókulcsok csökkentése számos adókedvezmény eltörlésével jár.

2. Táblázat Egykulcsos adórendszerek Közép- és Kelet-Európában

	Bevezetés éve	Adókulcsok a reform után (%)		Adókulcsok a reform előtt (%)	
		SZJA	TA	SZJA	TA
Észtország*	1994	26	26	16-33	35
Litvánia*	1994	33	29	18-33	29
Lettország*	1997	25	25	10-25	25
Oroszország	2001	13	37	12-30	35
Szerbia	2003	14	14**	10-20	n.a.
Ukrajna	2004	13	25	10-40	30
Szlovákia	2004	19	19	10-38	25
Grúzia	2005	12	20	12-20	20
Románia	2005	16	16	18-40	25
Montenegro	2007	15	9	16-24	15-20
Macedónia	2007	12***	12***	15-24	15
Csehország	2008	15	19	12-32	24
Bulgária	2008	10	15	10-24	15
Albánia	2008	10	10	n.a.	20
Lengyelország	2009	15	15	19-40	19

* A balti országok 2011-ig 13-20% közé célozták az SZJA kulcs csökkentését,

**2007-től 10%,

*** 2008-től 10%,

Forrás: portfolio.hu, www.worldwide-tax.com, Hoover Institution, www.settimes.com

A régió országaiban zajló adóreformoknak mindenesetre általánosságban van egy közös jellemzője, amely pozitívan hat az országok tökevonzó képességére: A profitorientált gazdasági tevékenységek adóterhének egy részét áthelyezik a fogyasztásra, a környezetszennyező tevékenységekre vagy kiadáscsökkentéssel kompenzálják. (Számos ország – pl. Bulgária, a balti államok, Szlovénia – képes az adóreform mellett is költségvetési többletet elérni.)

A magyar adórendszer belső gyengeségei

A legfőbb probléma a magyar adórendszerben, – ami egyébként általános kelet-európai jelenség – hogy magas az adóelkerülési hajlandóság. OECD becslések alapján nagyjából a GDP 20-22%-át kitevő jövedelem után nem adóznak. Emiatt a keveseknek kell sok adót fizetni. A vállalkozások jelentős jövedelmet titkolnak el mind a bérek, mind az üzleti eredmény esetében. Ez a probléma nem oldható meg az adók és járulékok csökkentésével, hiszen a jövedelemeltitkolás továbbra is „adómegetakarítást” jelent a nem-fizetők számára. Elvileg tehát jelentős tartalékok vannak az adóbevétel növelésére változatlan, vagy akár csökkenő adókulcsok mellett is. Viszont ennek elérése érdekében szükséges növelni annak valószínűségét, hogy a jövedelemtulajdonosok adóhatósági ellenőrzés alá kerülnek. Az adóhatóságoknak folyamatosan magasnak kellene tartania az adóellenőrzések számát, ami természetesen magas létszámigényt jelent, de ez tekinthető megtérülő befektetésnek ez esetben. Ezt kiegészítendő, növelni kell azon szabályozások szerepét az adójogszabályok körében, amellyel az adóellenőrzések kiválasztási módja explicit módon fókuszálható olyan gazdasági szereplőkre, akik nagyobb valószínűséggel titkolnak el jövedelmet. A 2006-os adójogszabályi változások már beemelték a járulékmínimum és az elvárt adó fogalmát, amelyek jelenleg nem kötelező érvényűek, de mint viszonyítási pontok, egyértelmű utalást jelentenek arra, hogy kinél valószínűsít az adóhatóság elmaradt adóbefizetést.

Szintén súlyos probléma az adórendszerből következő vállalati adminisztrációs teher. Itt említhető a járulék- és adónemek magas száma, az egyes adók egyenkénti befizetése, a tényleges egyablakos cég- és adóadminisztrációs rendszer hiánya (elsősorban a back-office hálózatok hiányossága miatt), adóigazgatás információigényében jelentkező átfedések és ugyanazon adatra vonatkozó többszöri adatszolgáltatási

kötelezettség. A kormányzat ugyan felismerte azt a problémát, de 2007-ben az egyszerűsítésre vonatkozó javaslatok nagy részét – hibás politikai megfontolásokból – elutasította az Országgyűlés. A túlzott adminisztrációs teher fogalmába beleértendő az is, hogy az adó kiszámítása és bevallása jelentős időráfordítást és szakértői költséget emészt fel. Valószínűleg mérhető módon javítana a nemzeti termelési adatokon, ha a vállalkozóknak kevesebb időt, pénzt és egyéb erőforrást kellene arra fordítaniuk, hogy megtalálják a számukra legkedvezőbb adóalap-számítást. A Pénzügyminisztérium koncepcionális hibát követ el, amikor általános, minden gazdasági szereplőre vonatkozó jogszabályokkal próbálja megfogni az adóelkerülőket az egyedi ellenőrzés helyett, mert az általános szabály továbbra is kikerülhető, miközben a pontosan adózó vállalkozások költségeit tovább növeli. Jó példa erre a céges telefon áfájának megosztása és az Alkotmánybíróság által megsemmisített házipénztáradó, ahol az új nyilvántartási kötelezettség többlet költséget jelent. A telefon-áfa esetében talán még az is olcsóbb lett volna a vállalkozások számára, ha egységesen vissza nem igényelhetővé teszik az áfa 30%-át. Az adóegyszerűsítés esetében követendő a brit példa, amely interaktív módon bevonta a vállalati szektort a valóban felesleges adóadminisztrációs terhek felkutatásba.¹

További probléma a jogalkotás. A Pénzügyminisztérium által megírt törvényjavaslatok fogalmazása pontatlan, félreérthető, az adózási gyakorlat számára nem egyértelmű. A legutóbbi ilyen példa a 2008-ban kiterjesztett fordított ÁFA-befizetés, ahol hiányzik a jogszabályi háttér arra vonatkozóan, hogy pontosan milyen építési szolgáltatások tartoznak ebbe a körbe. Nyilván, az Adózás rendjéről szóló törvény alapján, az adóhatósági állásfoglalás érvényes, mégis, a pontatlanság milliós, vagy akár milliárdos nagyságrendű adóbírságot vonhat maga után a gyakorlatban.

Adóreform alternatívák

A magyar adóreform vitája során 2008-ra négy fő irány került elkülönítésre. (1) Az egykulcsos adó bevezetését, (2) az ún. cseh modellt, (3) az ÁFA-emeléssel kompenzált járulékcsoökkentést és (4) a vállalkozásokat jobban támogató adórendszert.

(1) Az egykulcsos adó magyarországi bevezetését nem tartjuk célravezetőnek. Ugyan látszólag a környező országok nagy része ebbe az irányba mozdult el a tőkevonzó képesség javítása érdekében, de a rendszereknek ténylegesen nem az az előnye, hogy egy kulcsot alkalmaznak a tőke- és munkajövedelmekre, esetleg a fogyasztásra is, hanem hogy nagymértékben egyszerűsödött az adórendszer a kivételek részleges felszámolásával, adónemek megszűnésével vagy összevonásával, amely az alacsonyabb jövedelmek adóterhét növelte, így lehetővé vált az átlagos egyéni adóterhelés csökkentése. Továbbá az adóbevételek szerkezete átrendezésre került az üzleti eredmény és élőmunka adóterheit könnyítő módon. Ez viszont megtehető a többkulcsos rendszerben is. Elvileg az egykulcsos jelentősebb hasznot jelenthet az adminisztráció csökkenése és az adókedvezmények csökkenéséből adódó előnyök elérésén keresztül, de ez csak akkor igaz, ha minden kivételt eltörölnek, minden adónem kulcsa ugyanaz, nincs összevontan és külön adózó jövedelem megkülönböztetése, nincs adómentes jövedelem és nincs adójóváírás vagy adókedvezmény. Valójában a régió „egyekulcsos adói” megkülönböztetnek jövedelmi sávokat, alkalmaznak adómentes jövedelmi felsőkorlátot és speciális családi kedvezményeket. Ugyanakkor az egykulcsos adó bevezetésével fennáll az a veszély, hogy a gazdaságpolitika lemond arról a lehetőségről, hogy a gazdasági stratégia prioritásait érvényesítse, vagy bizonyos gazdasági tevékenységekre ösztönzőleg hasson az adórendszeren keresztül. Emellett az egyetlen kulcs bevezetése csak egy része az átfogó adó- és járulékreformnak, amely során mindegyik ország csökkentette a szociális juttatásokat, a társadalombiztosítás költségeinek egy részét áthelyezte a szociális szolgáltatások közvetlen igénybevevőjére.

(2) A cseh modellként emlegetett alternatíva kapcsán meg kell jegyezni, hogy ez a közép-európai egykulcsos megoldások egyik változata, amely további egyszerűsítést visz a rendszerbe azáltal, hogy az SZJA mindenféle munkáltatói juttatást terhel a nettó bértől kezdve a nyugdíjjogosultságot és egészségügyi ellátásra való jogosultságot megváltó járulékokig. Ezzel a munkavállalók és a munkaadók számára is átláthatóbbá teszik az élőmunka adóterhelését. Mindezek mellett csökkennek a járulékokból finanszírozott juttatások, hogy a járulékok mértéke leépíthető legyen.

¹ Bővebben: www.betterregulation.gov.uk

A 2008-as cseh adóreform legfontosabb elemei

- A személyi jövedelemadó egykulcsossá tétele, a négykulcsos progresszív rendszer helyett. Az egységes kulcs 2008-tól 15%, 2009-ben 12,5% lesz, az adó alapja azonban nem a bruttó, hanem az úgynevezett szuperbruttó bér = bruttó bér + plusz a munkaadó által fizetett, a bruttó bérhez képest összesen 35% egészségügyi és nyugdíjbiztosítási járulékok. A 15%-os kulcs 23,1%-nak, a 12,5%-os kulcs 19,5 százaléknak a korábbi bruttó bérhez képest.
- A cégek által fizetett társasági adó 24%-ról 2008-tól 21%-ra, 2009-ben 20%-ra, 2010-ben 19%-ra százalékra csökken.
- Az általános forgalmi adó (ÁFA) alsó kulcsa, amely az alapvető cikkeket - az élelmiszereket, gyógyszereket - terheli, 5%-ról százalékról 2008 január elsejétől 9%-ra emelkedik. Az ÁFA felső kulcsa marad 19%.
- Tervbe vették az osztalék-, a tőkenyereség-adó és az ingatlan adósvételi illeték megszüntetését, 2009-től vagy 2010-től.
- A szociális ellátások esetében betegszabadság alatt az első három napért nem fog járni semmiféle táppénz. A 4.-30. napért a táppénz a havi jövedelem 60 százaléka, a 31.-60. napokon 66 százaléka, azután pedig 72 százaléka. A gyermekgondozási szabadság alatt fizetett támogatásnak szintén több fokozata lesz.

Forrás: www.hvg.hu

Kérdés, hogy ennek milyen előremutató haszna van? Valószínűsíthetően inkább csak PR-megoldásról van szó, mert ezzel a szuperbruttósítással oldották meg, hogy a kormánypárt korábbi választási kampányában szereplő 15% bevezethető legyen az SZJA esetében is, máskülönben nagyon magas adókulcs bevezetésére lett volna szükség a jelentős költségvetési bevételekiesés elkerüléséhez. A munkavállalók nettó jövedelme gyakorlatilag változatlanul havi 20 000 – 25 000 korona között marad a cseh pénzügyminisztériumi számítások szerint. Ezen túlmenően, ami a társasági adó és az SZJA kulcs csökkentését lehetővé teszi, a cseh esetben is elsősorban az adóterhek áterhelése. Egyrészt, akár csak a balti országok vagy Németország, Csehországban is részben különböző környezetvédelmi, szennyezési és energiafelhasználási adókkal ellentételezi 2008-tól az adócsökkentéseket. Egy komoly hazai adóreform esetében ez követendő példa lehet. Másrészt az ÁFA-emelés teremti meg a szükséges mozgásteret.

(3) Az ÁFA-emeléssel kompenzált járulékcsoökkentés alapvetően elfogadható elképzelés, amelyet a Gazdasági Versenyképességi Kerekasztal (GVK) adóreform javaslatához szoktak kötni – nem teljesen helyesen, mert utóbbi jóval szélesebb körű koncepció. Mindkét lépést szükségesnek tartjuk. Az ÁFA-emelést azért, mert a piaci méretből fakadóan a magyar gazdasági növekedés hosszútávon úgysem alapulhat a hazai fogyasztás növekedésén, hanem csak az exportértékesítés bővülésén, ezért ilyen szempontból lényegtelen, hogy az ÁFA-növelésnek lesz-e fogyasztást mérséklő hatása. A 2005-ös ÁFA-csökkentés ugyanezen okból eleve hibás döntés volt, főleg, hogy már az azt megelőző években is egyértelmű volt a magyar költségvetési politika fenntarthatatlansága. Az emeléshez kapcsolódó inflációs félelmek sem kell, hogy visszatartsák a kormányzatot. Egyrészt, mert ez egyszeri hatás, másrészt a tartós fogyasztási cikkek esetében van esély arra, hogy a termelők, vagy a forgalmazók nem vagy csak részben érvényesítik a bruttó árban. Az élelmiszer- és energia árak esetében pedig az inflációs hatás mérlegelésekor figyelembe kell venni a világpiaci árak és a devizaárfolyamok várható alakulását is. A GVK javaslata alapján a felső kulcsot 22-24% közé az alsó kulcsot 16-18% közé kellene emelni. Véleményünk szerint a felső kulcs esetében érdemes volna visszaállítani a 25%-os kulcsot, az alsó kulcsot pedig megtartani 15%-on. Ezáltal más adónemek kulcs csökkentése előtt megnyílna a mozgásteret, mégsem az alapvető fogyasztási termékekre terhelődne az ÁFA-emelés.

Szintén fontos lépés volna a járulékcsoökkentés. Egyrészt a munkaadói bérjárulékok terén lehetséges volna csökkentés, vagy, mint Szlovénia teszi több lépésben, a felszámolásuk. Másrészt, annak ellenére, hogy a nyugdíj- és az egészségügyi rendszer finanszírozása esetében fenntarthatósági kérdések merülnek fel a TB-járulékok mérséklésekor, a munkaadói 29% néhány százalékpontos csökkentése megoldható volna más adóbevételek emelésével, vagy elkülönített alap létrehozásával. A GVK javasolta például a vállalkozói járulékok eltörlését, hiszen mindössze az ebből származó bevételek 4%-a fordítódik az önfoglalkoztatók munkanélküli járadékára, azaz itt egy burkolt adóztatásról van szó, nem biztosításról. Ugyanígy – összevonás helyett – megszüntethető volna az innovációs, a szakképzési, a rehabilitációs és a nemzeti kulturális járulékok is.

(4) A vállalkozásokat jobban támogató adórendszer koncepciója igazán nem különül el élesen a több javaslatától, hiszen az első három esetben is az a cél, hogy a gazdasági tevékenységet jobban ösztönző adórendszer kialakítására teremtődjen költségvetési mozgásteret. Azonban olyan koncepció is felmerült az Állami Számvevőszék (ÁSZ) részéről, amely szerint jobban ki lehetne használni a magyar társasági adórendszer kétkulcsos szerkezetét. Ez irányba egyébként a 2008-as adójogszabályi változások is mutatnak szándékot, amikor a 10%-os adókulcs alkalmazási határát 5 millió Forintról kiterjesztették 50 millió Forintra. Érdemes volna

két-három vállalati kategóriát megkülönböztetni, amely a vállalati mérettől függően különböző mértékű adóadminisztrációs terheket róna a vállalkozásokra.

Adóreform-javaslatok értékelése

Az adórendszer átalakítása kapcsán az ÁSZ által összeállított elvárás-rendszert tartjuk irányadónak, amely szerint a magyar adórendszernek meg kell felelnie a nemzetközi adóverseny kihívásainak, megfelelő irányba kell terelnie a hazai gazdasági folyamatokat és szereplőket, igazságosabb köztelherviselést kell megvalósítania – főleg az eddig adófizetést részben vagy teljesen elkerülő bevonásával – és teljesülnie kell a költségvetés bevételi várakozásainak.

Igazán átfogó adóreform-koncepciót a GVK állított össze, amely többé-kevésbé mind a négy fenti irányvonalat ötvözi. E koncepciónak lényeges eleme az adórendszer szerkezetének az egyszerűsítése. Ennyiben hasonlít a régió egykulcsos reformjaihoz, mert számos kivételt felszámolna, illetve a szociális juttatások rendszerét teljes egészében az adórendszeren kívüli eszközökkel tartja elképzelhetőnek. Számos egyszerűsítési javaslattal egyetértünk. Csökkenjen például azon jogcímek száma, amely alapján adókedvezményt lehet igénybe venni. Ezt kiegészítjük azzal a javaslattal, hogy az adójóváírást és az alanyi jogon járó adókedvezményt teljesen el kellene törölni, mert ennek léte rossz irányba tereli a munkaadókat és a munkavállalókat, ugyanis az igen alacsony felső jövedelmi korláthoz kötött jóváírás rontja a húzó, kiváló munkavállalók ösztönzését, hiszen bizonyos mértékig a béremelés rontja a jövedelmi helyzetükön. Ezzel együtt az SZJA alsó kulcsa akár csökkenthető is volna egy-két százalékponttal. Az élők munkát terhelő adó- és járulékterhek tehát átfogó felülvizsgálatra szorulnak. Továbbá fontosnak tartanánk az különadózó jövedelmek (osztalékjellegű és kamatjellegű tőkejövedelem, ajándék, vagyontárgy értékesítése stb.) adóztatásának egységesítését.

Részben elfogadható a GVK, illetve az ÁSZ egymástól független javaslata, hogy a társas vállalkozások különadója beépüljön a társasági adó rendszerébe, hiszen gyakorlatilag ez is már adóteher-csökkenést eredményezne, mert a társasági adó alapját módosító tételek jelenlegi köre jóval szélesebb a különadó alapját módosítókéhoz képest. Itt azonban nem konzisztens a GVK koncepció, mert egyben a társasági adóalap-módosító tételek számát is csökkentené, mindeközben elfogadhatónak tartana 24%-os társasági adókulcsot is a különadó beolvasztásával arra hivatkozva, hogy pont az adóalap-módosító tételek miatt az effektív társasági adóteher valójában 11-12%-a az adózás előtti eredménynek. Az ÁSZ számításai szerint a társasági adóalap-módosító tételek 2006-ban 1610 milliárd Forinttal csökkentették az adóalapot, és ennek 16%-ával, 257,6 milliárd Forinttal a társasági adóbevételt. Éppen ezért az ÁSZ javaslatával egyetértve, a befektetők számára megteremtendő átláthatóság és ez által a javítandó tőkevonzó képesség érdekében inkább kevesebb adóalap-módosító tétel melletti alacsonyabb adókulcsot tartjuk megfelelőnek. A régió azon országai, amelyek Magyarországgal azonos beruházási feltételeket tudnak ajánlani 15-20%-os társasági adókulcsot céloztak meg 2010-ig.

Konkrétan a következő adóalap-csökkentő tételek felülvizsgálatát javasoljuk: környezetvédelmi kötelezettség fedezetére képzett céltartalék, a bejelentett részesedés értékesítésének adóévi árfolyamnyeresége, a tőkepiaci ügylet ráfordításainak 50%-a, az eredménytartalékból a lekötött tartalékba való átvezetés, kapott (járó) osztalék és részesedés, a részesedés kivezetésénél keletkező bevételre vonatkozó kedvezmény, részesedéscsere árfolyamnyeresége, tanulók és szakképzettek után járó kedvezmények, a képzőművészeti alkotások beszerzésére járó kedvezmények és a művészeti díjak, térítés vagy visszafizetés nélkül kapott támogatások és eszközök, a légszennyezési kvóták átruházásának 50%-a, az adományok. Az adóalap-növelő tételek esetében a fenti számviteli műveletek ellentéte, továbbá az egyoldalúan adott támogatás esetében érdemes felülvizsgálni a törvényt.

Az EVA esetében egyetértünk a Kopint és a GVK azon javaslatával, hogy az EVA-s vállalkozók legyenek alanyi ÁFA-mentesek – nyilván itt figyelembe kell venni az államháztartás likviditási szempontjait – hiszen ez tovább egyszerűsítene és átláthatóbbá tenné ezt az adónemet. Ehhez arányos adókulcs-csökkentés is szükséges.

A behajthatóság érdekében célravezetőnek tartjuk a bevételalapú adók súlyának erősítését a vállalkozási adózásban, így az önkormányzati adók közül – hacsak az EU nem él további kifogással – az iparüzési adó mértékét növelni lehetne a társasági adó csökkentése mellett. Így több szempontból is kedvező irányba alakul az adórendszer, mert egyrészt kevesebb lehetőség van az adóalap eltüntetésére, hiszen ez esetben a bevételek költséggel való ellentételezésével nem lehet játszani, másrészt az önkormányzatok nagyobb adóbevételi hányad felett rendelkezhetnének közvetlenül.

Megfontolandónak tartjuk a GVK azon álláspontját, hogy jelenleg Magyarországon nem adottak az ingatlanadózási feltételei az SZJA részbeni kiváltására. Az is fontos szempont, hogy a lakásállomány negyede hitellel terhelt, illetve a viszonylag nagy értékű budapesti lakásállomány jelentős részében laknak nyugdíjasok, akik esetében adómentességet vagy jelentős kedvezményt kellene alkalmazni. Hozzá kell tenni még azt is,

hogy az ingatlanadó bevezetése kétszeresen is büntetné a rendesen adózó állampolgárokat. Egyrészt azért, mert aki a leadózott jövedelméből jutott lakóingatlanhoz, az újra hátrányba kerülne azokkal szemben, akik eddig elkerülték az adózást. Másrészt az elmúlt 30 évben a magyar állam arra ösztönözte a polgárait adókedvezményekkel és támogatásokkal, hogy saját lakáscélú ingatlanba öljék a jövedelmüket így gyakorlatilag azért is büntetné az állampolgárokat, mert a korábbi állami ösztönzőrendszer céljainak megfelelően hozták meg döntéseiket.

A GVK-val szemben nem tartjuk szükségesnek a magánszemély különadójának megszüntetését sem, hiszen a 7,137 millió Ft feletti éves jövedelem az adózó magánszemélyek jelentős részét nem érinti. Viszont elképzelhetőnek tartunk a társasági adó esetében említett megoldást, hogy a különadó beépüljön az SZJA rendszerbe, ez esetben harmadik kulcsként nagyjából 28 ezer euró (a 2008 januári Ft/€ árfolyam mellett körülbelül 7,137 millió Ft) feletti jövedelmek esetén.

A legfontosabb kérdés, hogy mindezen adóátrendezésre hogyan teremthető költségvetési mozgástér. Két forrás áll rendelkezésre: a költségvetési kiadások csökkentése és az adószerkezet már említett átrendezése. A költségvetési kiadások tekintetében figyelembe kell venni, hogy a kormány 2009-re a 2007-es költségvetési hiánynál nagyjából 600 milliárd Forinttal jobb egyenleget szeretne elérni. Amennyiben lehetőség van az ártámogatások további mérséklésére, az egészségügyi reform valós megtakarítást eredményez a társadalombiztosítási alap esetében és a közigazgatási rendszer működtetése is költséghatékonyabbá válna, az egyenlegjavításon felül legfeljebb 50-100 milliárd Forint tartalék maradna a kiadások csökkentéséből adócsökkentésre. Ezért szükséges az adórendszer átstrukturálása. Egy százalékpontos ÁFA-emelés a 2006-os költségvetés alapján óvatos becsléssel körülbelül 70-80 milliárd forint többletbevételre lehet számítani. A jövedéki adóterhek átlagosan 1%-os növekedésével 7 milliárd Forint többletbevételt lehet elérni, természetesen kizárólag a dohány és alkohol termékek jövedéki adójának megemelését javasoljuk. Ehhez képest a társasági adóbevételek esetében egy százalékpontos csökkentéssel számolva nagyjából 25 milliárd forint² kieséssel lehet számolni, az SZJA és egyéb járulékok összevont értéke esetében ugyanez 50 milliárd forint körüli. További fedezetül szolgálhat a már említett környezetvédelmi adók bevezetése, amely a szennyezést kibocsátókra terhelhető a légi és közúti közlekedés esetében, a fosszilis alapú villamos energiát felhasználók esetében, az ipari szennyezés és esetleg a mezőgazdasági vegyianyag-felhasználás esetében.

<Kutasi Gábor>

² Nem került figyelembevételre az adóalap-módosító tételek változtatása, az adóellenőrzés növelésének bevételi hatása, a nagyobb tőkevonzó képesség